

JONAS ENDA LIV

Nu kommer Jonas Gardells sista bok i serien *Torka aldrig tårar utan handskar ut – Döden*. Men sedan ska han hylla livet i en show och göra sin publik knäsvaga och yra i bollen. Vi åker ut i skärgården och träffar den gladplumpa Jonas Gardell. TEXT MARIA HAGSTRÖM FOTO MAGNUS SANDBERG

På en brygga vid en skärgårdsö sitter geniet och dricker bubbelvatten ur Peter Pan-glas. Geni, det har han blivit kallad många gånger det senaste året. Men vad gör man med en geniförklaring? Den är obrukbar, tycker han själv. Förutom att han brukar skämta om den.

– Nu går geniet och duschar. Nu ska geniet skriva nåt. Det verkar mest som att geniet tittar på internetporr faktiskt, så tyvärr verkar geniet vara lite obegåvad just i dag. För att vara ett geni är jag ett förvånansvärt obegåvat geni, säger Jonas Gardell och håller upp mer av bubbelvattnet, som han har tagit med sig ifall skärgårdskaféet skulle vara stängt i dag, och fortsätter:

– När *Torka aldrig tårar* var som störst tänkte jag att nu måste jag sluta helt och hållet, bara vara den här institutionen eller statyn som de har gjort mig till. Vara nån upp-buren sak som folk närmar sig med bävan och bugar, säger han och skrattar, och jag undrar om det inte är lätt att få hybris.

– Nej, tvärtom faktiskt. Jag har blivit mer, på engelska finns det ett bra uttryck: "humbled". Om jag nån gång i mitt liv har suttit på höga hästar så har jag definitivt klivit ner från hästarna nu och går bredvid.

HÄR UTE I skärgården bor Jonas Gardell om somrarna. Han är rätt färdig med stan. Det här är hans ställe, hans oas på jorden. Det här är han.

Det har börjat dugga lite i Abborrkrokens hamn på Vindö och vi har tagit skydd vid ett bord under några stora buskar bredvid kaféet. Då och då passerar det någon som hälsar eller en motorbåt hörs ute på vattnet, annars är här en lugn och fridfull tystnad. Det kan behövas, det har varit ett omtumlande år för Jonas Gardell sedan hans böcker och tv-serie om hur hiv drabbade Stockholm på åttiotalet kom ut.

– Jag har varit med om framgångar förut så jag trodde att jag hade koll på vad det var, men det här är en helt annan dimension. Jag är lite skakad av det genomslag som *Torka aldrig tårar* har fått. Jag var verkligen inte beredd på det.

Inför utgivningen av första boken i serien ringde han förlaget och sa att de inte kunde ge ut böckerna, de var för dåliga. På recensionsdagen hade han bett sin presskontakt att endast sms:a kort vilka tidningar som tyckte boken var bra eller dålig. Den morgonen kom ett sms: "Bra i följande: Laholms

Tidning, Kristianstadsbladet, Borlänge..." och så följde en rad med lokaltidningar.

– Jag tänkte att jag alltså hade blivit sågad i alla stora tidningar, att det enda hon kunde hitta var Laholms Tidning. Jag såg inte då att det i mitten stod DN. Jag tänkte bara ååå jag är sågad. Sen fick jag ett sms av Micke Bindfeld som skrev: "Jag läser tidningen och bara ryser. Fantastiskt! Fantastiskt! Grattis!" Och jag bara tänkte; Vad gör han i Laholm?

Sedan dess har det "tumlat runt" för Jonas Gardell. Han har för länge sedan tappat räkningen på priser han har fått ta emot.

– Jag försöker tänka att ett sånt här flöde kommer jag aldrig vara i igen. Jag måste försöka passa på att vara glad och stolt över

JAG HAR VARIT MED OM FRAMGÅNGAR FÖRUT SÅ JAG TRODDE ATT JAG HADE KOLL PÅ VAD DET VAR, MEN DET HÄR ÄR EN HELT ANNAN DIMENSION.

det, för det är ju också nåt jag tycker är viktigt. Men det är kluvet, det här handlar om nåt som är så förfärligt sorgligt och hemskt och så sitter jag här nu och skördar framgångar på det 25 år senare. Det är väldigt konstigt alltsammans. Men jag är oerhört berörd av reaktionerna.

Han har hört från hiv-positiva personer som tycker att han skildrat allt precis som det var, och han har hört från unga homosexuella som berättat att de nu har medvetandegjorts om sin historia. Han har också fått höra hur ålderdomshem ändrade läggningsrutinerna för att pensionärerna skulle kunna sitta uppe och se tv-serien *Torka aldrig tårar utan handskar*. Han har fått veta att hans serie har hjälpt många att äntligen kunna sörja dem som dog.

DET HAR BLIVIT mycket tårar. Men i höst ska det bli mycket skratt. När sista boken i serien har kommit ut – *Döden* – ska Jonas Gardell hylla livet. I höst sätter han upp sin maffigaste show någonsin – *Mitt enda liv*.

– Jag har gråtit så mycket de senaste åren, det har varit så allvarligt och dystert, så jag har lust att få leka och skratta. Jag är så lycklig att jag vågar göra den här showen. Vi kan inte bromsa oss igenom varje kurva, ibland måste man gasa!

Han tar en klunk av teet med skärgårds-

smak och innan han hinner ställa ner koppen igen fortsätter han exalterat:

– Jag blev så glad att jag tänkte att jag inte bara vill vara komiker, jag vill vara sång- och dansman också. Först la jag till att jag vill ha en orkester med i showen. Sen la jag till att jag vill ha sångerskor, sen att det nog måste finnas dansare, och måste vi inte ha en gospelkör? Nu är vi på den nivån att det i princip inte går att få hem nån vinst, säger han och fnissar som om han gjort något busigt och är väldigt nöjd över det.

Showen ska vara lite som Pauls begravning i *Torka aldrig tårar utan handskar*, där låten "Mitt enda liv" spelades. Galet och glatt.

– Det blir en euforisk och bjussig kväll.

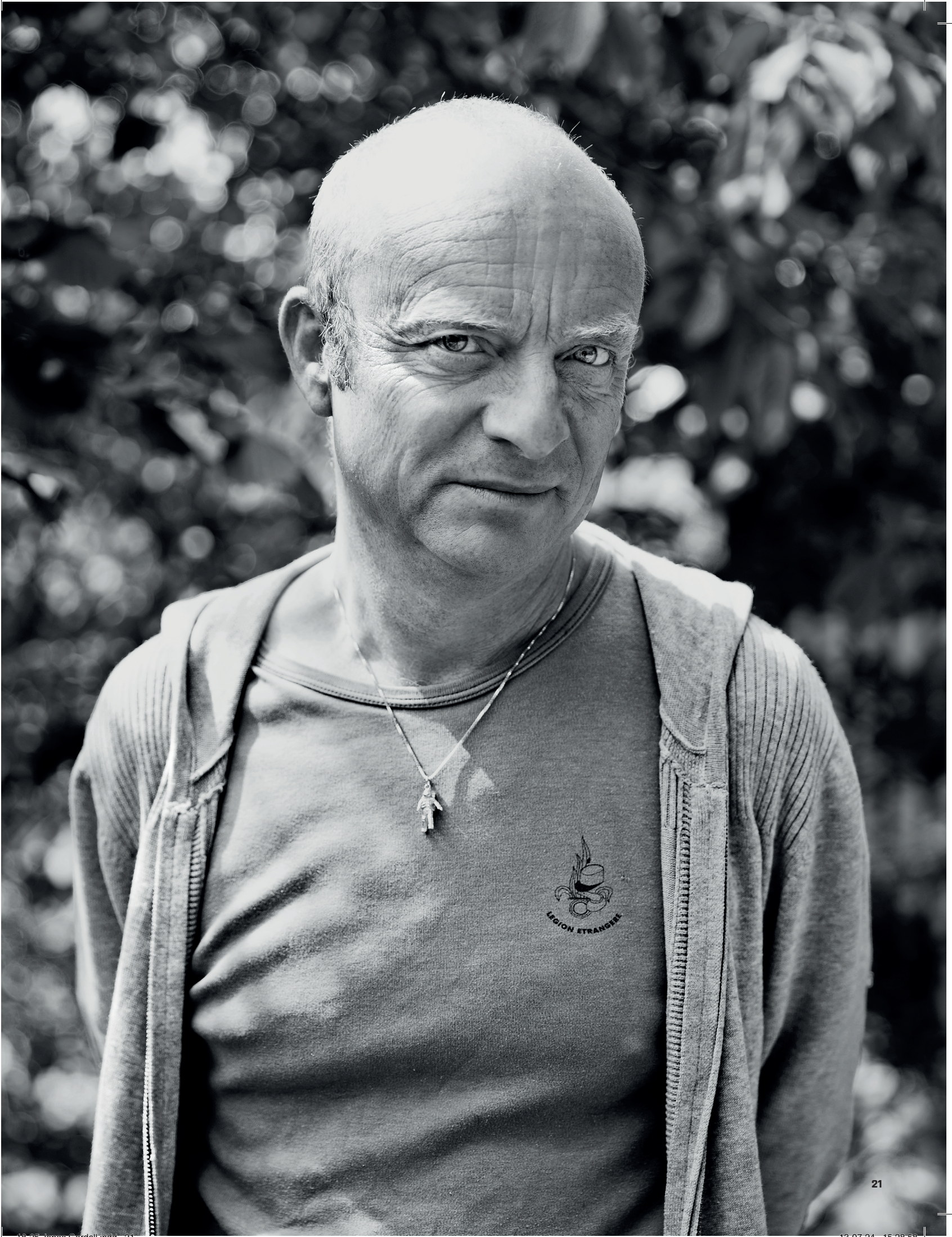
Jag fyller ju 50, så det blir en hel del om var man befinner sig i livet just nu. Livets middagshöjd kallas det att fylla 50, men det är inte som att kaka middag på ett berg. Det är en satans förolämpning! Det är inte åldrandet jag har nåt emot, det är döden. Livet går för fort. Det är så roligt att leva. Genom hela *Mitt enda liv*-showen pulserar en extrem livsglädje och livslust. En känsla av att det är på väg utför, men att jag vill ha roligt under tiden.

Jonas Gardell har stora mål med showen: publiken ska skratta mer än de någonsin gjort under en föreställning, gråta mer än de gjort under en föreställning och vara alldeles omtumlade, knäsvaga och lite yra i bollen när de sedan lämnar Maxim-teatern.

Showen är ett enda stort lyckopiller. Han kommer att bjuda på dans, åtminstone små steg åt olika håll, resten får dansarna sköta. Han bjuder också på helt nya texter.

Vad ska du prata om?

– Det har jag ju sagt, säger Jonas Gardell och jag känner hur jag krymper lite där jag sitter på bänken, han pekar på min smartphone. Du har det på bandet där. Jag kan ju inte säga att jag ska göra en monolog som handlar om till exempel vattenfärger. Det säger inte dina läsare nånting. Och jag kan inte heller berätta punchliners. Men om du ►

backar bandet ska du se att du har det där. Det är nästan enklast så.

Jag letar stressat igenom mitt minne, det var det där med 50-årsåldern, livet, och så försöker jag snabbt hitta något annat att fråga om. Drömmar och mål. Hur är det med hans drömmar och mål?

– Jag är väldigt mycket här-och-nu-människa. Jag har en dröm och ett mål just nu och det är att *Mitt enda liv* ska bli det mafigaste och lyxigaste jag har gjort.

Privata drömmar då?

– Att barnen ska växa upp och att jag ska få bli pensionär så småningom och börja mitt arbete för att bli bortglömd.

Vill du glömmas bort?

– Som komiker vänjer man sig vid att saker och ting bara rullar i sekunden det sägs. Komik är tajming, det är ögonblickets konstform. Det som är roligt i dag är kanske jättetråkigt i morgon. Hasseåtage är ju så tråkiga att jag inte vet vart jag ska ta vägen, men det hindrar ju inte att de var roliga när det begav sig.

Jonas Gardell säger att han inte förringar det han gör nu, att han tänker att han är viktig och är en del av en vind som blåser och att han bitvis har varit med och ändrat riktning på vinden.

– Det är ju fantastiskt att kunna ändra riktning på vinden. Men jag tror inte att jag kommer att bli ihågkommen. Jag tror inte att man kommer att läsa mina böcker om hundra år. Om nånting skulle bli ihågkommet så är det ett par av mina sånger. Schlager varar längre än poesi. Vadå, vem var Jonas Gardell? Ja, det var nåt med schlager, säger han och garvar.

Häromdagen satt han med några vänner och pratade just om det här med att bli ihågkommen. Om livet, döden och var man vill bli begraven.

– Mark vill gärna ligga på Katarina kyrkogård, har han sagt. Då sa jag att det bara är för att han vill ligga på kändishyllan med Cornelis Vreeswijk och Putte Wickman. Jag vill ligga på Skogskyrkogården. Det är fantastiskt vackert med alla dessa tallar och gravar. Både min mamma och pappa ligger där på olika ställen och det är lika förvirrat varje gång att hitta dit, för det är så stort. Jag skulle tycka att det var rätt skönt att bli bortglömd och uppgå i det där havet av tallar och gravar.

Personligen tycker jag att det är ganska obehagligt att prata om att man ska dö en dag, döden skrämmer mig, tycker inte du ... ►

– Döden?! utbrister han förvånat.

Tycker inte du att den är skrämmande alls?

– Jag tror att om man som när jag var ung och skulle börja leva mitt liv, när man funderade på vem man var och om man skulle hitta nån att älska, och då började ens vänner tyna bort och dö, så tror jag att vi fick ett nära förhållande till döden. Det var så många av mina vänner som dog då, så många som tog livet av sig, så många som inte längre finns. När vi var i 25-årsåldern skrev jag och Mark vårt första ark över hur vi ville ha det på våra begravningar, för det var realitet. Vi hade ju inga rättigheter alls så om jag skulle dö skulle min familj kunna slänga ut Mark ur lägenheten.

Han har klivit upp, pratar medan han går uppför kafétrappan, försvinner in och ropar försiktigt: Hallå, ursäkta, lite mer tevattnen. När han kommer ut igen fortsätter han där han nyss satte ett kommatecken:

– Jag kan titta tillbaka på de åren och häpna över hur det var. Herregud! Och då minns man saker som man bara på nåt sätt accepterade. Till exempel som när jag och Mark åkte till Ikea och en man följer oss med kniv. Polisen vägrade ta upp en anmälan och sa till oss att det måste vi väl ändå förstå, pojkar, hur obehagligt det är för den där stackars mannen att behöva se oss. Så här var det ju för 30 år sen. Vi väntade oss inget gott av samhället.

Han fortsätter innan jag hunnit öppna munnen för att ställa en fråga.

– När jag var 17–18 år och gick till ett sjukhus och var tvungen att säga att jag var homosexuell tittade gubbjäveln till läkare på mig och sa att det får du aldrig vara mer från och med nu. Det är slut med det. Sen opererades jag, felbehandlades och skickades hem utan smärtstillande. Jag hade fruktansvärt ont i flera veckor. Jag var tvungen att göra om operationen senare och fick då en homosexuell läkare och när han fick reda på att jag inte fått nåt smärtstillande... det var... det hade varit nåt sorts straff.

På den tiden skrev tidningarna om bögesten, och Jonas Gardell tar upp den kristna tidningen *Dagen* som ett exempel, säger att de skrev att det fanns ett syndigt beteende bakom varje hiv-positiv. Men han som har frikyrkobakgrund har aldrig någonsin själv tänkt att det skulle finnas något syndigt med homosexualitet.

– Den tanken har aldrig slagit mig. När

jag var på frikyrkoläger som 14–15-åring fick vi lära oss att homosexualitet berodde på demoner i kroppen och sånt där. Men vi fick också lära oss av pastorn att man blir förlamad om man onanerar. Okej pastorn, jag vet nåt du inte vet! säger Jonas Gardell och börjar skratta. Förlåt jag måste avbryta här, det där måste jag skriva upp. Hörrö pastorn, jag vet nåt du inte vet! Den kommer jag få skratt på ser du. Ursäkta.

Han går i väg till vattenbrynet och spelar in sin nya punchline på sin telefon.

– Det är alltför ofta jag tänker att det här

måste jag komma ihåg och så kommer jag aldrig ihåg det, säger han när han sätter sig igen.

NU FÖR TIDEN blir det så gott som alltid uppskattat och roligt, det han talar om på scenen, han säger att han litar på publiken och att publiken litar på honom. Dessutom har de betalat för att se just honom och då får man hoppas för deras skull att de förstår hans humor.

– Men det har hänt att jag skrivit långa monologer som jag trott varit jättekul och så

JONAS GARDELL FÖDD: 2 november 1963. BOR: Södermalm i Stockholm. Om somrarna på Vindö i skärgården. GÖR: Författare, komiker och artist. AKTUELL: Men romanen *Döden*, som är den tredje i serien *Torka aldrig tårar utan handskar*. Den 3 oktober har han premiär för sin show *Mitt enda liv* på Maximiteatern.

har det bara fallit som en tung sten genom vattnet. Som en monolog om Lennart Swahn. Det var en plump monolog. Jag förstår inte hur jag kunde skriva nåt så dåligt och dumt. Jag trodde att det fanns en massa vandringshistorier om hur Lennart Swahn hade halkat på tvålen och fått upp saker i rumpan. Men alla undrade varför jag pratade illa om Lennart Swahn. Vad otäck han är, honom tycker vi inte om, tänkte de om mig.

Då drog Jonas Gardell upp en ny monolog ur väskan, fortfarande handskriven, som hette "Mormor gråter" och som handlade om att fira jul. Det blev en av hans mest kända monologer.

– Den såg dagens ljus enbart för att jag bombade så stenhårt om vad Lennart Swahn haft i rumpan. Nu är han ju död och kan inte försvara sig så jag ska inte påstå att han har haft nånting där.

Jonas Gardell säger att han är en blandning av att vara inkännande och gladplump. Dessa plumpheter dyker upp då och då, på scenen, Facebook och Twitter.

– Jag borde väl be om ursäkt för dessa plumpheter, men jag tycker ju att de är roliga. Ber jag om ursäkt skulle jag vara falsk. Och ska andra säga vad jag får säga och inte? Skillnad vore om jag var anställd, men jag är ju min egen ansvarig utgivare, ska jag avskeda mig själv då? Och jag är ju fjolla – jag tänker bitcha mig tills jag dör.

PÅ ÅTTIOTALET BLEV Jonas Gardell Sveriges riksböj nummer ett när han var den första offentliga öppet homosexuella personen, åtminstone var han den första som fick ett sådant stort genomslag. Han har alltid engagerat sig politiskt i homosexuellas rättigheter. För över 30 år sedan gick han i de första demonstrationerna för homosexuell frigörelse, de var färre än 20 personer som demonstrerade. Nu, 2013, 3 augusti är han en av cirka 50 000 personer som går i parad genom staden, omgiven av 500 000 personer som kantar Stockholms gator för att ta del av Prideparaden.

– Det har skett en stor förändring i samhället, men den är ett resultat av politisk kamp och det personliga mod som jag och mina systrar och bröder har visat. Frihet är nåt man erövrar, det är inget man får till skänks. Vi har all anledning att vara stolta.

Att han varit en av dem som haft det modet och har kämpat för förändring tror han delvis beror på hans barndom, som

han beskriver som en rätt knasig uppväxt, bra och hemsk på samma gång.

– Det var nån som nyligen sa att jag har haft en tragisk barndom, att jag ska ha varit olycklig, men jag tycker väldigt illa om de orden. Jag har varit med om en massa hemska saker men jag har aldrig betraktat mig som olycklig eller tragisk. De orden är så sentimentala och under framför allt min tonårstid hade jag inte råd med den typen av sentimentalitet, säger han. I punken fanns det ett uttryck: Du har inte en chans, ta den. Det vill säga, eftersom vi inte hade nåt riktigt att förlora till slut var det lika bra att kämpa.

FRIHET ÄR NÅT MAN ERÖVRAR, DET ÄR INGET MAN FÅR TILL SKÄNKS. VI HAR ALL ANLEDNING ATT VARA STOLTA.

Han säger också att det finns något slags frikyrkoarv i det, att man ska göra gott.

– Mamma gjorde listor på saker som det var okej att vi hamnade i fängelse för, att blockera kärnvapenbaser till exempel. Mamma var tuff. Jag kommer ihåg en gång när jag var liten, mina syskon var uppe i ett högt hopptorn och jag var nere på bryggan och tyckte att det var kallt i vattnet och ville inte bada och jag ropade: Mamma har sagt att jag inte får! Ögonblicket efter hade hon puttat ner mig i vattnet, som för att säga: Här ska inte fegas! Skyll inte på mig!

Har din mamma varit en slags förebild för dig?

– Förebild vete sjutton, kärringen var ju galen. Ganska underbar, men galen. Jag tog ju hand om morsan från att jag var tolv år, eftersom hon var sjuk. När det var jul fick vi fixa och så kom hon sen. Jag gillade tanten, men förebild är kanske fel ord.

DET FINNS EN traumatisk händelse i Jonas Gardells barndom som fick honom att ta ett beslut att aldrig vara hjälplös, att istället kämpa. Det var när han som 14-åring blev våldtagen av en man inlåst i en lägenhet på Södermalm. Efteråt, när sjutillhållarlåset på dörren öppnats och han tagit sig ner i Zinkensdamms tunnelbana, var hans omedelbara tanke att hoppa framför tåget. Han tänkte att livet var slut, att det här var ett övergrepp som han aldrig någonsin kunde komma över. Det var ett sår som aldrig skulle läka.

– När jag inte hoppade tror jag att jag medvetet eller undermedvetet fattat ett beslut om att inte dö, jag skulle leva. Jag tror att varje person som är med om nåt traumatiskt, om det är droger eller vad det är, själv måste fatta beslutet: Jag ska inte dö, jag ska leva. Hur gärna man än vill kan man inte fatta det beslutet åt andra. Jag kommer från en familj med missbruksproblem, jag vet hur det är att vara anhörig. Men det är personen själv som måste tänka att den ska klara det.

Och efter händelsen i lägenheten på Södermalm hade Jonas Gardell fattat ett beslut: "Ni kommer aldrig att få göra det här mot mig igen." Så har han levt sitt liv.

Han säger att han har någon form av nolltolerans mot mycket, som när han för några år sedan började skrika åt några skinheads som kallade honom "jävla äckliga bögen".

– Jag tänkte att nu kommer jag ju dö, men då får jag göra det. Det var ju så himla dumt, blev löpsedlar sen. När jag förstod att jag skulle bli nerslagen tänkte jag att jag inte går med på att bli nerslagen, jag slåss först. Jag knackade dem, men inte så effektivt, säger han och kan inte hålla sig för skratt. Jag kan ju inte slåss! Jag kommer ihåg att jag tänkte: Var ska jag slå, jag vill ju inte att det ska göra för ont. Så jag tror att jag slog lite bomp i bröstet. Den andra killen la ju bara två slag mot mitt struphuvud och tinningen. Polisen var där på tre minuter. Det var nog tur.

Ja, tur var väl det. Dog gjorde han ju inte den gången heller. Inte då, inte på Zinkensdamms tunnelbanestation och hiv-viruset hoppade över honom. Han lever sitt enda liv, ett liv som han inte tycker har något med realism att göra.

– Mina och Marks sannolikhetskalkyler har spruckit för länge sen, säger han. Vår familj är ju väldigt mycket såpopera, och då händer det saker. Man lever. Jag älskar Pauls dödsannons i *Torka aldrig tårar*, han sätter in en egen dödsannons i tidningen där det bara står tre ord: "Jag har levat". Nåt liknande skulle det förhoppningsvis stå i min dödsannons. Jag har levt rätt rejält ändå. ☺